

Josip Lisac
Zadar

ČAKAVŠTINA KAO NARJEČJE I U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

UDK: 811.163.42'282
821.163.42'282

Rad primljen za tisak 30.3.2004.

Čakavska rič, Split, 2004., br. 1

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Sanja Vulić, Joško Božanić

Obraduju se osnovne značajke čakavskoga narječja i daje podjela čakavštine na šest jedinica, pet dijalekata (buzetski, jugozapadni istarski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski) i jednu oazu (lastovska). Prikazana je i zastupljenost čakavice u hrvatskoj književnosti od najstarijih vremena do danas.

Ključne riječi: *narječje, dijalekt, fonologija, hrvatska književnost, hrvatska dijalektalna književnost*

Čakavština je jedno od triju narječja hrvatskoga jezika, nazvano čakavskim prema zamjениčkoj riječi *ča*, iako dolaze i druge zamjениčke imenice osim *ča*, tj. *ca*, *če*, *ce*, *čo*, također *sto*, *šta*, *kaj*. *Što* ili *šta* obično dolazi na čakavskom jugoistoku i u južnom Gradišću, *kaj* na buzetskom području, ponegdje jugozapadno od Karlovca, u Klani kod Rijeke i u Hrvatskom Grobu kod Bratislave. Čakavski se govori uglavnom u cjelini na otocima od Lastova i Korčule do Krka, gotovo u čitavoj Istri, na dalmatinskom obalnom području između Privlake kod Zadra i Cetine, gdje ima i niz štokavskih naselja, u zapadnom dijelu Pelješca, ponegdje u Lici (osobito oko Brinja i Otočca), na ogulinsko-dugoreškom području, u Gorskom kotaru (Brestova Draga, Vrbovsko itd.), u Žumberku (oko Jurkova Sela) te u dijaspori: niz sela u Austriji (Gradišće), Mađarskoj, Slovačkoj i Sloveniji, uz iseljenike

diljem svijeta. U srednjem vijeku čakavština je zauzimala mnogo veće područje, od Cetine preko Dinare do područja nešto istočno od Une i do kajkavštine i slovenskog jezika na sjeveru. Razumije se, i tada su Istra, otoci sjeverozapadno od Mljeta i dio Pelješca bili čakavski, ali je to prostiranje bitno smanjeno uglavnom u seobama 16. i 17. stoljeća.

Refleksi su jata različiti (zatvoreno *e, i, e, je*), s time da znatan dio govora ima ikavsko-ekavski jat (ekavski ispred zubnih suglasnika nakon kojih slijedi *a, o, u* ili ništa, inače ikavski, npr. *belo mliko*). Samoglasno *l* obično je dalo *u* (*žut*), no ponegdje je na kvarnerskim otocima dalo *al, el, ol* ili je sačuvano, uz to što je na Lastovu i ponegdje među ekavcima (osobito oko Labina) samoglasno *l* dalo *o*. Stražnji nazal obično je dao *u* (*puť*), na sjeverozapadu narječja nerijetko *o*, oko Buzeta *a*. Prednji nazal redovito je davao *e* (*meso*), ali iza *j, č, ž* u većoj ili manjoj mjeri dolazi *a*, npr. *jazik, počat(i), žajan*. Praslavenski poluglasovi redovito su davali *a* (*dan, danas*), no na Krku, Cresu i Lošinj u refleksi je kratkoga poluglasa nerijetko *e* (*pes* "pas") ili *o* (*sedon* "sedam"). Sudbina poluglasa vidljiva je i iz primjera kao *valna, velna, volna* "vuna", što je dobiveno od slijeda poluglasa + *l*. I samoglasno *r* često je davalo kontinuant poluglasa + *r* (najčešće npr. tip *karv*, rjeđe *kerv* ili nešto treće), no moglo je ponovno biti dobiveno samoglasno *r*, npr. *krv*, kao što u čakavaca i inače često dolazi sekundarno samoglasno *r*, npr. *mrta* "mirta", *prteći* "priteći". K tomu češće nego u štokavštini dolazi do vokalizacije poluglasa u slabu položaju, npr. *malin* "mlin", *malinar* "mlinar", *mane* "meni". Uz to, čakavski se dugi vokali gdjegdje artikuliraju zatvoreno ili dolazi do njihove diftongacije.

Na mjestu prsl. *t', d'* čakavci često imaju *t' (svi'ta)* i *j (meja)*, a isti su refleksi tih glasova obično u skupinama *št' (godiš'te)* i *žj* (od *žd'*, npr. *daž – dažja* G jd.). Češće se čuva inicijalno *čr* (npr. *črivo*) nego što se mijenja u *cr-* (*crivo*), obično se čuva i velarno *h*, a dobro su zastupljeni i primjeri tipa *maška* "mačka", *deško* "dečko", dakle, izmjene šumnih suglasnika u zatvorenu slogu. Dočetno *m* gotovo redovito prelazi u *n* u nastavcima i u nepromjenjivim riječima. Kao što su primjeri tipa *ča* ili *ca* pokazali, relativno je dobro zastupljen i tzv. čakavizam, tj. ukidanje opreke između *č* i *c, ž* i *z, š* i *s*; pritom se obično izgovara *c, ž* i *š*. Čakavizam je relativno dobro zastupljen sve od Visa do Istre. Na sjeverozapadu narječja često *g* prelazi u zvučni *h*, osobito na kraju riječi. Često se *v* na sjeverozapadu reducira na početku riječi (*si* "svi" od *vs*) ili u cjelini narječja u drugim položajima (*srbiti, trdi*), također se ne ostvaruju druge suglasničke skupine (*tica, šenica*). Dočetno *l* se čuva (*bil* "bio"), gubi (*bi*) ili prelazi u *-a* (*bija*), uz još neke mogućnosti (prijelaz u neslogovno *u, v* ili *f*).

Čakavsku akcentuaciju karakterizira dobro čuvanje staroga mjesta naglaska u većini govora, češće čuvanje nenaglašenih duljina ispred akcenta nego iza njega. Klasičan je čakavski sustav od tri naglaska (npr. *pōlje, mēso, sūša*), nešto rjeđi sustav u kojem je izgubljen akut, pa ga čine dva naglaska, a prilično su zastupljeni i govori u kojima se pod (novo)štokavskim utjecajem javljaju i uzlazni akcenti (npr. *nōga, glāva*), pa i mogućnost da se realiziraju tzv. dvostruki akcenti (npr. *vōdā, rŭkā*), osobito na Lastovu. Javljaju se i primjeri tzv. kanovačkog akcenta tipa *sēstra* (novoštokavski *sēstra*, tipično čakavski *sestrā*). U glavnini buzetskoga područja i iznimno drugdje (južni govori labinskoga terena, Trstenik u sjevernoj Istri) likvidirane su kvantitativne i intonacijske opozicije, pa tu, dakle, postoje jednoakcenatski sustavi.

Čakavska morfologija također je često arhaična, no i inovacije su osobito na jugoistoku brojne. Na sjeverozapadu u L jd. imenice m. i s. roda često imaju nastavke *-i* ili *-e*, na jugoistoku redovito je nastavak *-u*. Na sjeverozapadu dolaze i primjeri tipa *kri* "krv", *loki*

“lokva”. Poglavitno su važni primjeri G jd. imenica tipa *žena* s nastavkom *-i* na sjeverozapadu, dok je drugdje *-e*. Sjeverozapad čuva različitost oblika za D, L i I mn. (obično *ženan, ženah, ženami*), na jugoistoku prevladava izjednačenje tih padeža. Infinitivi su obično krnji, imperfekt i aorist rijetki. Najvažnija je čakavska morfološka osobitost poseban oblik pomoćnoga glagola u kondicionalu (*bin, biš, bi, bimo, bite, bi*), arhaična značajka važna u slavenskim okvirima općenito.

Čakavska sintaksa obično se ne razlikuje bitnije od sintakse ostalih hrvatskih narječja. Vrijedno je izdvojiti da čakavci najčešće čuvaju starinu u primjerima kao *dva brata, tri brati, četiri brati*.

Čakavski rječnik čuva mnogo arhaičnosti, ali ima i mnogo utjecaja, osobito mletačkih. U posljednje doba jako je obogaćena čakavska leksikografija, i to u tom smislu da je objavljen vrlo znatan broj novih rječnika. Navodim nešto čakavskih leksema, naravno, ne isključivo čakavskih ili općenito čakavskih: *brizhan* “jadan”, *daš* “kiša”, *delo* “posao”, *kosa* “pletunica”, *otrok* “dijete”, *simo* “ovamo”, *toporište* “držalo”, *valje* “odmah”, *život* “tijelo”. Venecijanske su posuđenice *bevanda, šporak* “prljav”, *žvelto* “brzo” itd.

Čakavštinu dijelimo na pet dijalekata (buzetski, jugozapadni istarski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski) i jednu oazu, lastovsku.

Buzetski dijalekt u zoni oko Buzeta u sjevernoj Istri obično na mjestu prsl. jata čuva zatvoreno *e*, a izrazita je posebnost vokalizma *a* kao refleks stražnjega nazala. Konsonantizam je čakavskoga tipa. Uglavnom buzetski dijalekt ima jednonaglasni sustav; jug dijalekta čuva kvantitetu. Na sjeveru, zapadu i u središtu dijalekta stare kvantitativne opozicije transformirale su se u razlikovanje dugih i kratkih vokala po vokalnoj boji. Osobito na sjeveru dijalekta postoje mnoge veze sa slovenskim govorima, uključujući leksem *kaj*, koji se rabi svagdje u tom dijalektu.

Jugozapadni istarski dijalekt u jugozapadnoj Istri i oko Vodica na istarskom sjeveru ikavski je, pretežno štakavski (npr. *ognjište*). Po pretežnom štakavizmu razlikuje se u odnosu na sve ostale čakavske dijalekte. Često je akcenatsko prenošenje, a akut je uglavnom izgubljen. Karakteristične su zamjeničke riječi *ča* i *zašto*. Podrijetlom je to uglavnom štokavski dijalekatni tip (vjerojatno iz Makarskoga primorja blizu ušća Neretve), koji je putem do Istre i u Istri u nekoj mjeri čakaviziran, tako da danas uglavnom svagdje u dijalektu prevladavaju čakavske crte.

Sjevernočakavski dijalekt ekavski je, a njime se govori u Istri (oko Žminja, Pazina, Motovuna i Boljuna te na sjeveroistoku poluotoka), u petnaestak mjesta oko Bakra, na Cresu i na sjevernom Lošinju; uključuje i Crikvenicu. Većinom se čuva karakteristično čakavsko tronaglasno stanje. U dijelu čakavskog sjeverozapada stari sufix *-bje* dao je jat, pa u ekavskim govorima istočno od Učke dolazi npr. *zele* “zelje”. Svagdje u tom dijalektu u G jd. te u N, A i V mn. imenica ženskoga roda uglavnom je prevladala tzv. nepalatalna deklinacija, tj. imenice kao *žena* imaju G na *-i*. Ti su ekavski govori autohtoni na svom području.

Srednjočakavski dijalekt ima ikavsko-ekavski refleks jata, i to na otocima od Krka do Dugog otoka i Ugljana (s nešto izuzetaka), zatim od Bakarca do Novoga, u okolici Rijeke, na Opatijskom krasu, u Senju, u unutrašnjosti Istre (npr. Čepić), u Gorskome kotaru (Brestova Draga, Vrbovsko itd.), na pokupskom, prikupskom i žumberačkom području, oko Ogulina te u Lici (osobito oko Otočca). Sjeverno i srednje Gradišće također je ikavsko-ekavsko,

kao i neka mjesta u zapadnoj Madžarskoj (npr. Koljnof) i u Slovačkoj. Relativno je često gubljenje akuta u tom dijalektu. U govorima dijela Krka, u govorima Grobnika i zone od Bakarca do Novog javljaju se primjeri tipa *zeli, zdravji*. U G jd., N, A i V mn. imenica ž. roda nastavak *-i* je rijeđak. Znatna je različitost pojedinih poddijalekata toga dijalekata.

Južnočakavski je dijalekt ikavski, glavninom zastupljen na otocima od Pašmana do Korčule uključujući i zapadni Pelješac i jug otoka Paga. Tom dijalektu pripada i sjeverozapad Istre, Klana i Studena kod Rijeke, zona od Novigrada i Privlake kod Zadra do Cetine (uz znatan broj štokavskih mjesta na tom potezu) i južno Gradišće. Kopneni govori (i neki na otocima) davno su zahvaćeni snažnim štokavskim utjecajima, a to se odražava na svim jezičnim razinama, poglavito na fonološkoj. U primjerima kompenzacijskog duljenja naglašenog vokala javlja se i akut (*stârci*), koji dolazi i na čakavskom sjeverozapadu tamo gdje se akut čuva, i dugosilazni akcent (*stârci*), koji se javlja na jugoistoku dijalekata. Od Prvića i Žirja prema sjeverozapadu nalazimo neokrnjene infinitive, kao i na ikavsko-ekavskim otocima pred Zadrom, a u tom je različitost te zone uglavnom prema svim ostalim čakavskim govorima.

Lastovska oaza je jekavska, područje pod jakim i starim zapadnoštokavskim utjecajem, što je vidljivo i iz refleksa jata (*je*) i iz kontinuanta samoglasnoga *l* (dobivenog od *uo*), tj. *o* (*žot* "žut"). Taj je utjecaj očit i kod mnogih jotacija, pa i u akcentuaciji. Javlja se pet naglasaka, uz tri stara (kratkosilazni, dugosilazni i akut) još i dva nova (kratkouzlazni, dugouzlazni).

Od prvih spomenika hrvatske pismenosti i književnosti, među kojima se ističe *Bašćanska ploča* (oko 1100.), čakavica se javlja mjestimice u crkvenoslavenskim ili u latinskim kodeksima, sustavno u utvrđivanju posjeda (*Povaljska listina* iz 1250., *Razvod istarski* iz 1275.) i u kodificiranju pravnih odnosa (*Vinodolski zakonik* iz 1288.). Tada je službeni jezik bio latinski, u crkvi latinski i starocrkvenoslavenski. U 14. stoljeću čakavski govori vrlo su prisutni u vjerskoj književnosti. Već prije toga doba pojavljuju se tekstovi hrvatske redakcije starocrkvenoslavenskog jezika, pa domaći govori prodiru i u spomenike latinaške i glagoljaške kulturne sredine, a pisani su glagoljicom, bosančicom i od 14. stoljeća latinicom. Osobito mnogo hrvatskih jezičnih elemenata nalazimo tamo gdje se djelo udaljuje od stroge liturgijske namjene. U 14. st. javljaju se prvi hrvatski pjesnički tekstovi izrazite vrijednosti, npr. *Šibenska molitva*. Mnogim je djelima osnovica čakavska, ali se uz nju javljaju i kajkavske i rjeđe štokavske crte, a u dubrovačkim djelima duhovnoga sadržaja (npr. *Vatikanski hrvatski molitvenik*) očiti su tragovi čakavskih matica. Uglavnom su sva djela srednjovjekovne hrvatske književnosti do 14. stoljeća nastala na čakavskom području i na temelju čakavskih idioma. Riječ je i o proznim djelima (npr. *Žića svetih otaca*), o pjesmama i prikazanjima, lekcionarima itd.

Na takvim temeljima nastala su djela humanizma i renesanse u hrvatskoj književnosti, a među tim djelima u ranih dubrovačkih autora (Džonko Kalićević, Šiško Menčetić, Džore Držić i drugi) ima i mnogo čakavskih osobina. Tu je prije svega važna pojava Marka Marulića (1450.-1524.) iz Splita, pisca golema opusa na latinskom jeziku, ali i velika autora na hrvatskom jeziku čakavskoga tipa, ponajprije u glasovitu epu *Judita*, ali i u drugim hrvatskim djelima. Oslonjen na srednjovjekovnu tradiciju i u jezičnom smislu, Marulić je nova pojava u hrvatskoj književnosti. Vrsna djela čakavskoga književnojezičnoga tipa javila su se i u Zadru, gdje već u 15. st. nastaje ljubavno pjesništvo (Jeronim Vidulić), a zatim se dragocjenim djelima javljaju Petar Zoranić (roman *Planine*, napisan 1536.), Barne Karnarutić i Juraj Baraković. Karnarutić se otvara štokavskim utjecajima, kao i Zoranić, no u njegovu *Vazetju*

Sigeta grada zanimljivi su i sjeverni (kajkavski) utjecaji, pa je tu riječ o elementima hibridnoga tipa književnog jezika. Još otvoreniji štokavskim (dubrovačkim) utjecajima od Karnarutića bio je Šime Budinić u drugoj polovici 16. stoljeća. Juraj Baraković bio je na početku 17. stoljeća posljednji znatni čakavski pjesnik prije pojave čakavskih pjesnika 20. stoljeća. Važne opuse ostvarili su i Hvarani Mikša Pelegrinović, Hanibal Lucić, Petar Hektorović i Martin Benetović. Folkloernih utjecaja nalazimo u Pelegrinovića, kojega je *Jejupka* ispjevana u osmercima poput slavne pjesme Hanibala Lucića *Jur nijedna na svit vila*. Osobito u Lucića (drama *Robinja*) nalazimo i crkvenoslavenskih leksema i otvorenosti za dubrovačke osobine. I Hektorovićevo *Ribanje i ribarsko prigovaranje* prvo je u svom žanru, jedno od najljepših djela hrvatske renesansne književnosti. Izrazita jezična karakterizacija likova nazočna je u drami *Hvarkinja* Martina Benetovića na kraju 16. stoljeća. I u kajkavskoga pisca Ivana Pergošića u 2. polovici 16. stoljeća ima nešto čakavskih značajki. Čakavske osobine dominantne su u djelima hibridne (čakavsko-kajkavsko-štokavske) koncepcije književnog jezika u krugu oko Zrinskih i Frankopana, osobito u tzv. ozaljskom krugu. Riječ je o djelima Nikole Dešića, Ferenc Črnka i hrvatskih protestanata (Stjepan Konzul, Antun Dalmatin) u 16. stoljeću, Franje Glavinića, Petra Zrinskoga, Ane Katarine Zrinske, Matije Magdalenića, Frana Krste Frankopana, Ivana Belostenca, Pavla Rittera Vitezovića i drugih u 17. stoljeću. U 17. stoljeću čakavskoga pisanja ima sve manje, ali se još dugo u tom stoljeću javljaju tekstovi što čuvaju kontinuitet čakavskoga književnog jezika, npr. *Historija od Filomene* Ivana Zdranina. Međutim, čakavci kao Splićanin Jerolim Kavanjin, Korčulanin Petar Kanavelić, Bračanin Ivan Ivanišević, Višanić Andrija Vitaljić i drugi u 17. stoljeću već pišu manje-više dubrovačkim književnim jezikom. Dakle, u baroku čakavsko stvaralaštvo izrazito slabi, najbolje se ipak čuvajući na riječkom području (npr. Nikola Hermon), međutim, oživljava među iseljenim Hrvatima u Gradišću, gdje u djelima Grgura Mekinića nalazimo i obilježja hibridnosti. Nakon sredine 18. stoljeća čakavsko pisanje izvan Gradišća sasvim zamire. Razumije se, čakavsko stvaralaštvo nalazimo i u okviru folkorne (usmene) književnosti.

Čakavska leksička građa zabilježena je u rječniku *Liber de simplicibus* kojem je autor Talijan Nicolò Roccabonella (1386.-1459.), također u prvom hrvatskom reprezentativnom rječniku, u djelu *Dictionarium quinquenobilissimarum Europae linguarum* (1595.) Šibenčanina Fausta Vrančića, pa i u drugim leksikografskim djelima (rječnici Ivana Tanclingerina Zanottija, Josipa Jurina itd.). Djelomično čakavske značajke obrađuje i prva hrvatska gramatika, *Institutiones linguae illyricae* (1604.) Bartola Kašića.

U 19. stoljeću čakavizmi postoje npr. u prozi Adolfa Vebera Tkalčevića pisanoj standardnim jezikom, i to iz stilističkih razloga. Djela pisana čakavski u tom su stoljeću rijetka; takva je npr. komedija Matka Laginje *Šilo za ognjilo* (1882.).

U 20. stoljeću javlja se fenomen hrvatske dijalektalne književnosti. To je književnost pisana na dijalektu koja nastaje kad već postoji standardni jezik i kada se na dijalektima stvara književnost usporedna s književnosti na standardnom jeziku. To znači da gradišćansku hrvatsku književnost ne možemo držati dijalektalnom pojavom. Dakle, autori kao Mate Meršić Miloradić, Ivan Jakšić, Augustin Blazović ili Jurica Čenar ne bi bili dijalektalni pjesnici, iako su, naravno, pisali čakavski. Tu je riječ o tzv. retardacijskoj književnosti dijaspornoga karaktera, uglavnom u Austriji, ali i izvan nje (Slovačka, Mađarska). Gradišćanskohrvatski književni jezik čakavske je fizionomije, ali nije u dovoljnoj mjeri standardiziran.

Prvi hrvatski dijalektalni (kajkavski) književni tekst pojavio se 1900.; riječ je o Matoševoj pjesmi "Hrastovački nokturno" objavljenoj u okviru autorove standardnim jezikom pisane proze. Na sličan način (u okviru standardnojezične proze *Veli Jože*) objavljena je na početku 20. stoljeća prva čakavska pjesma ("Galiotova pesan") Vladimira Nazora, bračkoga čakavca koji je propjevao istarskom (kastavskom) čakavštinom. Ta Nazorova pjesma svakako pripada vrhuncima hrvatske lirike uopće, s time da je Nazor napisao i druge antologijske čakavske pjesme. I u djelima pisanim standardnim jezikom naći ćemo u Nazora obilje čakavskih izražajnih vrijednosti. Štokavac Tin Ujević ispjevao je dvije pjesme u staroj čakavštini, a njegovu marulićevskom sonetu "Oproštaj" iz *Hrvatske mlade lirike* (1914.) pripada posebno mjesto u cjelini hrvatske poezije. Prvu knjigu čakavskih stihova objavio je 1927. u Šibeniku Pere Ljubić (*Bodulske pisme*), a uskoro su se pojavile i zbirke Drage Gervaisa (*Čakavski stihovi*) i Mate Balote (*Dragi kamen*). Istaknuti pjesnici također su Ante Dukić, Ante Cettineo, Drago Ivanišević, Šime Vučetić, Marin Franičević, Zvane Črnja, Zlatan Jakšić, Milorad Stojević, Drago Štambuk, Daniel Načinović, Nikica Petković i drugi. Znatna su i prozna (Marko Uvodić Splićanin, Ante Ciliga, Miljenko Smoje, Slavko Govorčin) i dramska čakavska ostvarenja (Šime Kulišić, Joško Božanić). Izvanrednu uporabu čakavštine u djelima pisanim standardnim jezikom nalazimo u opusima Ranka Marinkovića, Slobodana Novaka i drugih hrvatskih pisaca.

OSNOVNA LITERATURA: *M. Rešetar*, Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen, Archiv für slavische Philologie, 1891.; *A. Belić*, Zamětki po čakavskim govoram, Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii nauk, 1909.; *M. Malecki*, Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych, Kraków, 1929.; *A. Belić*, O osnovnoj čakavskoj akcentuaciji, Glas SA, 1935., CLXVIII; *J. Hamm*, *M. Hraste*, *P. Guberina*, Govor otoka Suska, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1956., 1; *M. Moguš*, Današnji senjski govor, Senjski zbornik, 1966., 2; *B. Jurišić*, Rječnik govora otoka Vrgade, Zagreb 1966., 1973.; *S. Ivšić*, Izabrana djela iz slavenske akcentuacije, München, 1971; *H. Steinhauer*, Čakavian Studies, The Hague – Paris, 1973.; *B. Finka*, Dugootočki čakavski govori, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1977., 4; *M. Moguš*, Čakavsko narječje – fonologija, Zagreb, 1977.; *G. Neweklowsky*, Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete, Wien, 1978.; *D. Brozović*, Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti, u: Hrvatska književnost u evropskom kontekstu, Zagreb, 1978.; *M. Hraste*, *P. Šimunović*, *R. Olesch*, Čakavisch-deutsches Lexikon, I-III, Köln – Wien, 1979., 1981., 1983.; *P. Ivić*, Prilog karakterizaciji pojedinih grupa čakavskih govora, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1981., 5; *P. Ivić* (urednik), Fonološki opisi srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo, 1981.; *W. R. Vermeer*, On the Principal Sources for the Study of Čakavian Dialects with Neocircumflex in Adjectives and e-presents, Studies in Slavic and General Linguistics, 1982.; *H. P. Houtzagers*, The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres, Amsterdam, 1985.; *I. Frangeš*, Povijest hrvatske književnosti, Zagreb – Ljubljana, 1987.; *M. Stojević*, Čakavsko pjesništvo XX. stoljeća, Rijeka, 1987.; *J. Vončina*, Jezična baština, Split, 1988.; *I. Lukežić*, Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt, Rijeka, 1990.; *R. Katičić*, Novi jezikoslovni ogledi, Zagreb, 1992.; *M. Moguš*, Povijest hrvatskoga književnoga jezika; *J. Kalsbeek*, The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj, Amsterdam, 1998.; *I. Lukežić*, *M. Turk*, Govori otoka Krka, Crikvenica, 1998.; *V. Vinja*, Jadranske

etimologije I-II, Zagreb, 1998., 2003.; S. Vulić, B. Petrović, Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj, Zagreb, 1999.; E. Hercigonja (urednik), Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost, 2 (XIII-XVI. stoljeće), Zagreb, 2000.; L. Pliško, Govor Barbanštine, Pula, 2000.; S. Vranić, Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu.1. Fonologija, Rijeka, 2002.; L. Radulić, Rječnik rivanjskoga govora, Zadar 2002.; M. Moguš, Senjski rječnik, Zagreb – Senj, 2002.; D. Malić, Na izvorima hrvatskoga jezika, Zagreb, 2002.; S. Damjanović, Slovo iskona, Zagreb, 2002.; S. P. Novak, Povijest hrvatske književnosti, Zagreb, 2003.

ČAKAVIAN AS A VERNACULAR IN CROATIAN LITERATURE

Summary

The author deals with basic characteristics of the Čakavian vernacular and divides it in six units, five dialects (Buzet, south-western Istrian, northern Čakavian, mid-Čakavian, south Čakavian) and one oasis (Lastovo). He shows the presence of Čakavian in Croatian literature from ancient times until today.

IL CIACAVO COME IDIOMA NELLA LETTERATURA CROATA

Riassunto

Si trattano le caratteristiche principali dell'idoma ciacavo e si dà la suddivisione dello stesso in sei unità, cinque dialetti (di Buzet, dell'Istria sud-occidentale, il ciacavo settentrionale, il ciacavo centrale, il ciacavo meridionale) e un'oasi (quella di Lastovo). E' presentata anche la presenza del dialetto ciacavo nella letteratura croata dai tempi più antichi ad oggi.

Podaci o autoru:

Dr. Josip Lisac, profesor dijalektologije i povijesti hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Zadru, Ul. Mihovila Pavlinovića bb; kućna adresa: Ul. Brne Karnarutića 4, 23000 Zadar, tel. 023 251-591